

מראי מקומות- מכות ה'

הדין הי' צריך לענוש לכ"א מהם בנפרד, רק בדמיון אין שייך כ"כ. וע"ע בשיח יצחק דכ' דהיכא דאינו יכול לגבות מא' מהן, יכול לגבות השאר משאר העדים (דהיינו, דס"ל דבעצם מוטל הכל על כולם, רק דיכולים לחלק, ולא דמעיקר הדין א' לא הי' מחוייב אלא חלקו).

(ג) **ממון מצטרף- פרש"י**, והרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם. ע' ביראים (קע"ח), שהק' מנין לנו שהממון שצריכין הזוממים לשלם הוא למי שהעידו עליו, יתנהו ב"ד לכל מי שירצה, והניח בקו'. וע' בתועפות ראם שם שהביא מהיד שאל שתי' דבלא"ה יהי' מוון שאין להן תובעין. ועוד הביא מאיזה אחרונים דעיקר חיוב הוא משום קפידא דבעלים, ולכן שפיר חייבים לו [ולכאור' נראה מדבריו השע"י שהבאנו לעיל שייכים לזה, דהא מדבריו מבואר דכל הגדר של החיוב ממון של זוממין הוא כדי לשלם להנדון מה שהיו רוצים לחסרו, ולכן ממון מצטרף. אבל מדבריו היראים והיד שאל נראה דאין הגדר בעונש ממון שאני מעונש מלקות].

(ד) **אין העדים נעשים זוממין עד שיזימו את עצמן- פי' הרמב"ן על התורה (דברים י"ט, י"ח)** דטעם הדבר הוא משום דכיון דעדות זו היא על גופן של עדים, והם אינם נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך (וכמו שאחרים יכולים להעיד עליהם שחללו את השבת), לכן שפיר מאמינים הכת שני' [נקצת משמע מדבריו דמה דדרשני' בגמ' מוהנה עד שקר וכו', אי"ז משום דיוק בקרא או משום יתור (ע' לקמן בזה), אלא דאם לא כן איך אנו יכולין לומר דעדות שקר הוא, הרי תרי ותרי הוא, ואין לומר דבא הרוג ברגלי, דבוה לא שייך לומר ודרשו השופטים היטב. ועל כן באה הקבלה בידינו, דנעשים זוממים ע"י הא דאמרו אחרים עמנו הייתם].

(ה) **והנה עד שקר העד שקר ענה- ובביאור הדרשה, כ' הפיה"מ להרמב"ם דכיון דלא אמר "עדות" שקר אלא "עד", על כרחך מיירי בגופן של עדים. והריטב"א כ' דשקר קרא מיותר הוא, לומר שבעד בעצמו הי' השקר.**

(ו) **מהו דתימא ליחוש לגמלא פרחא, קמ"ל- כ' הריטב"א** דאין כוונת הגמ' לומר דאם חיישינן לגמלא פרחא, א"כ נקטי' עדות הראשונים והורגין הנדון, אלא כוונתו דעכ"פ ליחוש לגמלא פרחא להציל את העדים ויהי' הוא והם פטורים, קמ"ל דאין ניצולים בזה,

(א) **מנה"מ- הק' בשיעורי ר' שמואל (ר"כ), מהו הה"א לומר דמלקות מצטרפין, הרי ודאי כאור"א מחוייב בכל העונש וכמו במיתה ששניהם נהרגין (ובשלמא בממון, אמרי' דכיון דהנדון קיבל כל הממון, תרי זימני אין לו לקבל, אבל במלקות מה שייך צירוף). ותי' דהכא ליכא דין כאשר זמם על כל א' מהעדים, אלא דהוי חיוב משותף על כל הכת כולה, וכגוף א' חשיבי. ומה דשניהם נהרגין, היינו משום דכל הכת מחוייבת מיתה, ולכן ה"א דגם לענין מלקות תסגי אם בין שניהם לוקין מ'.**

(ב) **ממון מצטרף, מלקות לא מצטרף- הק' השיח יצחק, סכ"ס אין הדבר מיושב, סוף סוף נעביד לכ"א מהעדים כאשר זמם לעשות. וע' בשערי ישר (ז', א', סוד"ה ומה) דכ' בדמיון אמרה תורה לשלם למי שרצו לחייבו ויקבל המקבל כפי שהי' מפסיד אילו היתה מתקיימת העדות, ואם ישלמו כ"א כל התשלומין יקבל הנפסד יותר מהפסדו, ומש"ה משלשים, אבל במכות לא שייך זה, והתורה חייבה את המוזמים לסבול כ"א כאילו הי' נגמר הדין על פיו לבד (וע"ע שם מה שהביא מגדול א' לפרש הגמ', דכ"א מהעדים מחייבים רק חצי המעות, וע' מה שהק' עליו). ולדבריו יצא דבעצם כל א' צריך להיות נענש בכל העונש, רק בממון דין הזמה הוא שיקבל הנדון מה שהיו רוצים לחייבו, וממילא מצטרף. אולם ע' בבית הלוי (ס"פ בשלח, אהא דכתי' בתהילים חרפה שברה לבי, וכו') דכ' דמה שאין שייך למלקות להצטרף, היינו משום דכיון דסכ"ס המכה הל"ט כואב יותר ממכה כ', א"כ אם שניהם ילקו כ' נמצא דאף א' מהם לא נענש כמו שזממו, דזממו שיקבל הנדון מכה ל"ט שכואב הרבה, ושום א' מהם לא קיבלו אותו ההכאה. וזה הביאור דמלקות אין מצטרפין, דהיינו דאין שייך לצרפם. ומדבריו יצא דבאמת בין בממון ובין במלקות יש לשלשל העונש ביניהם, רק דבמלקות אין שייך חלוקה, וכמו דבמיתה אין שייך חלוקה [ודבריו הביה"ל מתאימים טפי עם מה שהבאנו לעיל מר' שמואל, דבאמת העונש הוא על כל הכת ביחד, אבל לפי השע"י הרי אדרבה, מעיקר**

א' הוחזקו להיות שקרנים, וזה דלא כרבי ולא כרשב"ג, וע"ש עוד מה שהק' בזה, וע"ע **ברמב"ן מש"כ ליישב** [עוד צ"ע לפי הרי"ף, מה לי דכת א' מזימים כולן].

(י) **הרגו אין נהרגין- ע' בפורת יוסף** דנסתפק היכא דהנדון מת קודם שהרגו הזוממין, האם נהרגין שוב הזוממין או לא. מי אמרי' דהא כתיב אחיו, ואחיו הרי אינו קיים, או דלמא דוקא היכא דנהרג ע"י ב"ד אמרי' כן. וכ' דלפי מש"כ הראשונים דטעם הפטור הוא משום דמסתמא ב"ד הרגו כראוי, לפי שאין תקלה באו על ידם, א"כ אם מת מעצמו מעצמו אין שייך זה, ושפיר נהרגין, אבל אם גזה"כ בעלמא הוא, אז י"ל דפטורין [נפשוט דלפי מש"כ הראשונים דדרשה זו דלאחיו קיים לאו דוקא, ועיקר הדרשה הוא מלעשות או מכאשר זמם ולא כתיב כאשר עשה (ע' לקמן), ודאי נהרגין].

(א) **הרגו אין נהרגין- כ' הרמב"ן על התורה** (דברים י"ט, י"ט) דטעם הדבר הוא משום דאם באמת הי' הנדון נקי, לא הי' עוזבם ד' בידם להריגה, והי' ניצל קודם שנהרג. ועוד, שלא יתן ד' לשופטי ישראל לשפוך דם נקי, ומעלה גדולה הוא בשופטי ישראל, וד' מסכים על ידם וינחם על דרך אמת. וע"ע **במאירי** לעיל (ג. ד"ה זה שאמרו) שכ' דבאמת אין בה טעם, והביא מהגאונים קצת טעם בדבר, דמאחר שהערימו שלא בשעת חימום מריבה ונקמה, ושכחוכפלה עבירתם ברציחה, אז עבירה שלהם אין ראוי לכפרה, ומתוך אין ענשם מסור לב"ד. ועוד כ' דהטעם הוא משום זילותא דבי דינא, שלא יתפרסם שיהא מכשול זה יוצא מתחת ידם, להרוג זה ע"פ עדות שקר.

(ב) **הרגו אין נהרגין- כבר הבאנו לעיל (בדף ג')** שיש ג' שיטות בראשונים בענין זה, ש' **תוס' בב"ק** (ד:) דבממון לא אמרי' כאשר זמם ולא כאשר עשה, ומשמע דבמלקות אמרי' דאם לוקה אין לוקין. וש' **הרמב"ם** דס"ל דרק במיתה אמרי' כן, אבל במלקות אף אם לוקה הם ג"כ לוקין [וא"ש טפי לפי הדרשה דאחיו קיים], וודאי בממון נענשים אפי' אם כבר שילם. ויש עוד ש' שהביא **המאירי** (לעיל וכאן) דגם בממון אמרי' כאשר זמם ולא כאשר עשה, ואם כבר שילם הם פטורין [ואולי יש לתלות הדינים בטעמים דהרגו אין נהרגים, ואכמ"ל בזה].

דהא קי"ל דאזלי' בדיני נפשות בתר רובא בין לקולא ובין לחומרא.

(ז) **קמ"ל- הק' הראשונים** מהא דיבמות (קטז). דחיישינן לגמלא פרחא, ומאי שנא כאן דלא חיישינן, וע' **בתוס' שם**, וא' מהתירוצים שתי' הוא דאין חיישינן כן מעצמנו, ורק היכא שהבעל דבר טוענין כן, אז חיישינן לה. וכ' **המאירי** (כאן) דלפי ש' זו אם טוענין העדים שהלכו בגמלא פרחא מקבלין מהם (אלא דכ' דהעיקר הוא כהשי' דאפי' אם טוענין כן לא חיישינן לה).

(ח) **דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר קטלא הוא- פרש"י** דאילו הוה אתי ומודה הוה מיפטור. ותמה **תוס'**, א"כ כל חייבי מיתות יכול להודות ולפטור. וע' **בערוך לנר** שהאריך בשי' רש"י, וסיים דצריכין לומר דדברי רש"י כמשמעו, דבאמת המודה בב"ד על חיוב מיתה שלו פטור. וע' **בשיעורי ר' שמואל** (רל"ה) דצידד לפרש דכוונת רש"י לומר רק סימן בעלמא, דהיינו דע"כ אינו חייב מיתה עד שנגמר דינו בב"ד, והראי' הוא מהא דאם מודה אין מחייבין אותו, אבל אין הביאור דבאמת הודאתו פוטרתו. אלא דהק' ע"ז, דהא מי שבא לב"ד ומודה דנגמר דינו בב"ד אחר למיתה, ג"כ אין ממיתין אותו, וא"כ מה ראי' יש מהא דהודאתו אין מחייב אותו דע"כ אינו גברא קטלא עד שב"ד גומרין דינו, והניח בקו'. וע"ע **בערוך לנר** דתמה דהא קי"ל דהודאת בע"ד אינו פוטרו בבאו עדים אח"כ אם אין מחייב עצמו כלום ע"י הודאתו, וכאן מה מחייב עצמו. וכ' דזהו רבא לשיטתו בב"ק דלא ס"ל כן, אלא דאף דאין מחייב עצמו כלום פטור.

(ט) **אמר ר"ל הוחזקה זו- ע' ברי"ף (ב. בדפיו)** דכ' להוכיח מזה כפירושו בהסוגיא, דהמח' ר"י ורבנן במתני' הוא אם מקבלין עדות של כת שני' בכלל, דלפי ר"י, כיון דכת ראשונה נמצא להיות זוממת, אין מקבלין עדות מכת שני' כלל, וממילא אם מ"מ מעידין ואחרים מזימין אותן, אין הורגין אותן, שהרי לא היו גומרין הדין על פיהן למיתה, ולכן אין שייך בהו כאשר זמם לעשות. וע' **בבעל המאור** דתמה עליו דהא לא מציינו דכבר לאחר פעם

להשמיענו, שיש פיוס גם לאחר מיתה בקבר
להפטר מעונש הנפש".

(ג) א"ל לימדתנו רבנו שאין עונשין מן הדין-
העיר הפני יהושע, דלכאו' משמע דתנא
דברייתא זו פליג אמתני' דדרשי' מהא דאחיו
קיים, דבזה לא שייך ק"ו כלל, דמיעוט
מפורשת היא, למעט מי שכבר נעשה לו
העונש, אלא משמע דס"ל דנלמד מכאשר
זמם, ומזה רצה ללמוד ק"ו, וע"ז הק' דאין
עונשין מן הדין. וע' בריטב"א במתני' דכ'
"לאו דנפקא לן מדכתיב לאחיו, דהא ודאי
שפיר מיקרי אחיו אפי' לאחר מיתה, ... ובגמ'
לא נפקא לן דהרגו אין נהרגין אלא מדכתיב
כאשר זמם ושאין עונשין מן הדין, אבל
מלאחיו לא נפקא לן מידי". וע"ע בדבריו על
הגמ' כאן, דבאמת אי"צ להא דאין עונשין מן
הדין, דאפי' אם בעלמא עונשין מן הדין, כאן
הרי עדים זוממין חידוש הוא, ואין לך בו
אלא חידושו. וע"ע ביראים (סי' י"ט) דכ'
דרשי' מהא דכתי' "לעשות", דמשמע
לעשות ולא עשה נולכאו' מדבריו משמע דהוי דיוק בקרא,
ומיעוט הוא, לעשות ולא עשה, וא"כ עדיין ק' למה צריך ק"ו, ואולי
כוונתו רק דאינו משמע דכבר עשה, אבל אינו מיעוט. א"נ, דס"ל
כהריטב"א דאין עונשין מן הדין לאו דוקא].

(ד) אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא
מלבן של צדוקים, וכי- הק' הערוך לנר,
ממ"נ, אם ידע הדרשה דעד שיזומו שניהם,
א"כ למה באמת הרגו. ואם לא ידע הדרשה,
א"כ למה אמר דהרגו להוציא מלבן של
צדוקים, הרי הי' צריך להרגו משום דחייב
מיתה. והביא מה שהק' הריטב"א דאין
יאונה מעשה זה לאותו צדיק, ותי' דבלא"ה
הי' חייב אותו עד מיתה. ועפ"ז כ' הערל"נ
דבאמת הי' חייב אותו העד מיתת ב"ד מצד
עבירה אחרת, כגון שחילל את השבת, אלא
דריב"ט בחר לגמור דינו לענין עדות הזמה
כדי להוציא מלבן של צדוקים. וע"ז אמר לו
שמעון בן שטח דמ"מ שפך דם נקי, דכיון
שעדיין לא נגמר דינו לחלל שבת, א"כ נחשב
כחי לכל דבריו.

(ט) דלמא בדינא קם בהדי', א"נ פיוסי פייסי'-
הק' הריטב"א, "וכי אין הצדיק נאמן עלינו
בכך. וי"ל שאין הכי נמי קאמר, דאיהו ודאי
מהימן, אבל סיעתת דמייתי שפיר מצינן
לדחויי, דלמא קם בדינא קם בהדי' או
דפייסי', וזה ברור. ואגב אורחי' בא